

Ковальчук Т.І.,

студентка групи БП-1-16

факультету підприємництва та права

Київського національного університету

технологій та дизайну.

Науковий керівник: професор Олійник А.Ю.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Правова наука ще не досягла однастайності у питаннях соціально-правової природи людської гідності. Конституційне право на гідність закріплене ст. 28 Конституції України [1]. Деякі вчені зазначають, що людська гідність є однією з багатьох свобод людини; інші стверджують, що гідність є її позитивним правом. Деякі автори розглядають право людини на гідність як засадниче щодо інших прав людини, оскільки воно реалізується через одночасне застосування разом з іншими правами і свободами громадян [2]. Учені також розглядають право на людську гідність як абсолютне, тобто таке, що охороняється від усіх інших суб'єктів права, які у зв'язку з цим співіснують у певному правовому режимі [3]. На думку деяких дослідників, гідність людини треба розуміти у двох значеннях: в об'єктивному – як визнання і повагу до особи з боку оточуючих, та у суб'єктивному – як усвідомлення особою свого суспільного становища.

Конституційне (позитивне) право гідності особи закріплює повагу до її гідності, а також заборону катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження чи покарання, заборону медичних, наукових чи інших дослідів над людиною без її вільної згоди [1]. Очевидно, що це далеко не повний перелік положень, які складають зміст цього права, адже в Конституції України зазначено, що права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними (частина перша статті 22). Однак у теорії та на практиці існують два концептуальні підходи до застосування права на людську гідність органами публічної влади. Перший підхід полягає в тому, що це застосування трактується у формальних межах статті 28 Основного Закону України, яка закріплює позитивне право кожного на повагу до його гідності, тобто за такого підходу право на людську гідність має розглядатися як «рівне з поміж інших» конституційне право особи. Відповідно до статті 28 Конституції України кожен має право на повагу до його гідності, яке належить до особистих невід'ємних прав людини; ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому,

нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідом. Останньою частиною ст. 28 Конституції України та міжнародними договорами є заборона на медичні, наукові та інші досліді щодо людини без її вільної згоди [1].

Ці питання, регулюються Основами законодавства України про охорону здоров'я (зокрема, статтями 43-45). Згідно із науково-правовими роботами України, застосування медико-біологічних експериментів на людях допускається із суспільно корисною метою за умови їх наукової обґрунтованості, переваги їх можливого успіху над ризиком спричинення тяжких наслідків для здоров'я або життя, гласності, повної інформованості і добровільної згоди людини, яка підлягає експерименту, щодо вимог його застосування. Забороняється проведення такого експерименту на хворих, ув'язнених або військовополонених, а також терапевтичного експерименту на людях, захворювання яких не має безпосереднього зв'язку з метою дослідження. Відповідні вимоги встановлені також щодо застосування методу пересадки від донора до реципієнта (трансплантації) органів та інших анатомічних матеріалів, застосування штучного запліднення та імплантації ембріона, методу стерилізації, зміни (корекції) статевої належності тощо.

Держава формально має не лише утримуватися від посягання на гідність особи, а й зобов'язана забезпечити дієвий захист усім особам від таких посягань з боку третіх осіб. Забезпечення цього права особи Конституція України покладає на державу. Без нього людина не може бути ані повноправним, ані рівноправним членом суспільства. Однак у суспільному і державному житті України тема людської гідності звучить дуже рідко. Це наслідок панування у суспільно-правовому житті нормативіської правової концепції, яка розглядає це право суто формально, акцентуючи увагу на його закріпленні у законодавстві. Прихильники другого підходу вважають, що проблеми права на людську гідність в Україні криються не стільки у площині законодавства, скільки у практиці його реалізації як соціальної цінності.

Так, право на людську гідність громадян фактично порушується при купівлі неякісних товарів у супермаркетах, незаконному звільненні з роботи, невиплаті заробітної плати, накладенні незаконних штрафів працівниками контролюючих органів тощо. Але про порушення цього права не заявляють ані громадяни, ані їхні захисники, бо вони про ці порушення не згадують або ставляться до них байдуже через брак сучасної, заснованої на філософії природного права, правосвідомості. І допоки у державі і суспільстві не з'являться звичаї, які формуватимуть у людей позитивне ставлення до права на людську гідність як соціальної цінності, громадяни не захищатимуть це право.

Аналіз вітчизняної судової практики свідчить про визнання та утвердження права особи на гідність. Однак суди поки що не пов'язують порушень окремих прав і свобод людини і громадянина із захистом природного права на людську гідність, яке порушується одночасно із порушенням інших конституційних прав. Нині судовий захист права на людську гідність є певним засобом його забезпечення, але він не є достатнім, а тому це право вимагає розширення його захисту на практиці. Інакше кажучи, щоб надати праву на людську гідність в Україні європейського «звучання», необхідно переорієнтувати судову практику на захист природного права особи на гідність. Право людини на життя і повагу до її гідності проголошується всіма міжнародно-правовими актами про права людини і майже всіма конституціями країн світу як невід'ємне право людини, що охороняється законом. "Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя"(ст. 27). Право на життя передусім передбачає проведення державою миролюбної політики, яка виключає війни та конфлікти. У мирних умовах гарантії цього права не зводяться до заборони вбивства - це закріплюється Кримінальним кодексом кожної країни. Держава зобов'язана організувати ефективну боротьбу із злочинністю, особливо з терористичними актами. Також гарантіями права на життя є системи охорони здоров'я і, зокрема, попередження дитячої смертності, охорони від нещасних випадків на виробництві та інше.

Висновок.

Проведений аналіз правових норм і практики їх застосування в Україні свідчить, що природне право на людську гідність є провідним правом особи, якому вітчизняна теорія та практика приділяє ще недостатньо уваги. Дійсно, у випадках порушення будь-якого права людини так чи інакше принижується її гідність. Саме такий різновид неправомірної моральної шкоди є, вочевидь, найпоширенішим, хоча вимога щодо її компенсації висувається потерпілим, принаймні у вітчизняній судовій практиці, далеко не завжди. Керуючись наведеним вважаємо, що: 1) природне право на людську гідність та інші вищі соціальні цінності офіційно має бути визнане провідним правом людини і закріплене у статті 1 нової редакції Конституції України, проект якої розробляється Конституційною Асамблеєю, тому що головною в суспільстві є людина, а не держава. Без такої зміни Конституції України втрачає сенс реформування її розділу II про права людини, оскільки без змін залишиться діючий механізм захисту цих прав; 2) Конституційний Суд України і суди загальної юрисдикції при розгляді судових справ, пов'язаних з порушенням прав і свобод людини і громадянина, повинні досліджувати

ці порушення з урахуванням наявності фактів чи положень законодавства, в яких при-
нижується людська гідність; 3) наукові установи і навчальні заклади та факультети
юридичного профілю повинні звернути увагу на необхідність першочергового до-
слідження питань щодо природного права на людську гідність як першооснови доктри-
ни захисту прав людини та популяризації серед населення матеріалів цих досліджень;
4) доцільно створити при Президентіві України Комісію з утвердження гідності люди-
ни і забезпечення реалізації її прав як новий консультативно-дорадчий орган, що допо-
магатиме главі держави у формуванні відповідної ідеології та впровадженні її в дер-
жавну практику.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. Поточна редакція від 30.09.2016 р.
2. Храмцов О. М. Честь та гідність особи як об'єкт кримінально-правової охорони / О. М. Храмцов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2004. – Вип. 25. – С. 186–191.
3. Бортник В.А. Честь і гідність особи як об'єкт кримінально-правової охорони / В. А. Бортник // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2000. – № 4. – С. 146–151.
4. Підгородинський В. Поняття честі та гідності особи / В. Підгородинський // Вісник прокуратури. – 2009. – № 10. – С. 88–94.